

Szociológia Doktori Iskola

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vépy-Schlemmer Éva Rita

A DELIBERÁCIÓ HATÁSA

**A KAPOSVÁRI DELIBERATÍV KÖZVÉLEMÉNY-KUTATÁS
TAPASZTALATAI**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lengyel György DSc

Budapest, 2015.

Szociológia és Társadalompolitika Intézet

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Vépy-Schlemmer Éva Rita

A DELIBERÁCIÓ HATÁSA

**A KAPOSVÁRI DELIBERATÍV KÖZVÉLEMÉNY-KUTATÁS
TAPASZTALATAI**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezető:

Dr. Lengyel György DSc

© Vépy-Schlemmer Éva Rita

Tartalomjegyzék

1. Felhasznált módszerek.....	4
2. Az értekezés eredményei	9
3. Következtetések összegzése.....	11
4. Főbb hivatkozások	13
5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk	17

1. Felhasznált módszerek

Dolgozatom az empirikus szociológia olyan területével foglalkozik, amelyre eddig viszonylag kevés figyelmet fordítottak. Magyarországon a deliberatív közvélemény-kutatásnak nincsen nagy hagyománya, az elmúlt évtizedben alig néhány készült csak. Éppen ezért bízom abban, hogy doktori disszertációm az empirikus társadalomkutatók, a közvélemény-kutatásokat rendszeresen használó elemzők számára hasznos és inspiráló lesz. Elemzésemben részletesen bemutatom a kapcsolódó elméleti kereteket. Történeti és interdiszciplináris áttekintést adok a deliberációról, mint a demokrácia elméletének és gyakorlatának egyik ideális változatáról. A kutatás módszere, s az adatok elemzése megköveteli az interdiszciplinaritást, s nemcsak a szociológia, a politikatudomány, a politikafilozófia, a pszichológia, a szociálpszichológia, hanem a kommunikációelmélet irányába is kitekintést kell tennem, hogy a téma sokrétűségét és komplexitását meg tudjam ragadni és be tudjam mutatni. A deliberáció hatásainak elemzése során a kvantitatív mellett a kvalitatív szempontokra helyezem a hangsúlyt, egy egyedi és újszerű diskurzus minőségét elemző technika bemutatásának segítségével. Az adatok több szempontú összehasonlítást tesznek lehetővé, ugyanazon csoport időbeni változásai, csoportok egymással való összehasonlítása és kontrollcsoport használata teszik megalapozottá az eredményeket. Emellett kvalitatív szempontokat is érvényesítek elemzésemben, szerepeltetek csoportdinamikai változókat a diskurzus minőségi index egy úttörő jellegű alkalmazásával és két kiemelt csoportban a deliberatív diskurzus minősége is vizsgálatra kerül.

A deliberatív közvélemény-kutatás egy participatív technika, mely James S. Fishkin (1995) nevéhez fűződik. Ez a módszer a deliberatív demokrácia ideálját ülteti át a gyakorlatba, melynek lényege a vita. A deliberatív tanácskozáson szabad és egyenlő állampolgárok vesznek részt, hogy hosszas mérlegelés után kialakítsák a közügyekkel

kapcsolatos álláspontjukat. A módszer döntéstámogató technika, mely a képviseleti demokráciák hiányosságaira reagál, azaz kiteljesíti a demokráciát. Célja informáltabb, jobb állampolgárok (better citizens) nevelése, közösségteremtés, a társadalmi részvétel erősítése a közpolitikai döntéshozatalban. Fishkin szándéka szerint ez a metódus megmutatja, hogyan vélekednének az emberek, ha lehetőségük lenne hiteles információkat számba venniük, egy-egy kérdést alaposabban végiggondolniuk. Már több tucat deliberatív közvélemény-kutatást rendeztek szerte a világban, és mindannyiszor jelentős változást mértek a deliberáció hatásaként a résztvevők informáltságában és attitűdjeiben.

Elemzésemben tehát a deliberatív közvélemény-kutatás közvetlen és tartós hatásaival foglalkozom, egy, 2008-2009-ben rendezett kaposvári kutatás tapasztalatai alapján. Elemzem, mely vélemény, tudásszint és attitűdváltozások bizonyultak rövid és hosszú távúnak és milyen társadalmi jellemezőkkel rendelkeznek azok, akik rövid, és azok, akik hosszú távú változást produkáltak. Tehát közvetlenül a deliberatív eseményt követő, illetve az egy évvel később mért vélemény- valamint tudásszint változásokat tekintem át. Ezen kívül kísérletet teszek a deliberációs diskurzus minősítésére is egy erre a célra kifejlesztett index segítségével (DQI, Steiner, 2012) csoportviták elemzése és összehasonlítása révén, azért, hogy jobban megérthessük a deliberáció lényegét, működését.

Magyarországon elsők között rendezett deliberatív közvélemény-kutatást a Budapesti Corvinus Egyetem a kaposvári kistérségben. A Lengyel György vezette kutatócsoport tagjaként részese lehettem a foglalkoztatás, munkahelyteremtés kérdéskörében rendezett módszertani kísérletnek, mely nemcsak tartalmi, de módszertani kihívások elé is állított bennünket. Célunk az volt, hogy megvizsgáljuk, hogyan működik ez az új participatív technika egy helyi társadalom számára releváns kérdés megvitatása során, milyen változás érhető el a résztvevők közügyeket érintő informáltságában, involváltságában. Azt látni, hogy a módszer hatékony, növekedett – igaz, nem minden témában – a résztvevők ismeretszintje,

megváltozott az attitűdjük bizonyos kérdéseket illetően, növekedett körükben a bizalom, a tolerancia, a szolidaritás más emberekkel kapcsolatban, tehát növekedtek a közösség társadalmi erőforrásai. De vajon mennyire tartós a deliberáció hatása? Később is, egy év elteltével is képviselik-e még a résztvevők ugyanazt a véleményt, értékrendet, amelyről tanúbizonyságot adtak közvetlenül a deliberatív hétvége után? Hogyan strukturálódott át a résztvevők fejében az egy éve mért véleményváltozás? Hogy a kérdésekre válaszolhassunk, szükséges a deliberációs folyamat követéses vizsgálata mellett a módszer különböző komponenseinek a tudásszint és attitűdváltozásra gyakorolt elemzése. Jelen dolgozatban röviden tehát azt vizsgálom, milyen módon és milyen mértékben hat a deliberációs mechanizmus a vélemény és a tudásszint változására rövid és hosszú távon.

A kaposvári deliberatív közvélemény-kutatásban általános, policy és személyes attitűdkérdések, valamint tudásszintmérő kérdések szerepeltek. Dolgozatomban egyrészt a tudásszint változásával, másrészt a főként foglalkoztatást érintő policy típusú attitűdök változásával kapcsolatban fogalmazom meg kutatási kérdéseimet. Mivel jár, ha az emberek informálódnak és alaposan megbeszélik a kérdéseket? Kik azok, akik a legnagyobb tudásszint emelkedést produkálták? Kiknél változott a vélemény szignifikánsan? Van-e e kettő között kapcsolat? A tudásszint változása hatással van-e a vélemények változására? Két kiemelt csoportra megvizsgálom a deliberációs diskurzus minőségét, és azt, hogy milyen ezen csoportok összetétele, hogyan zajlott le a vita, s elemzésemben kibontom a felhasznált diskurzus minőségi index (DQI) dimenzióit. Majd összehasonlítom a két csoportot, összevetem a tudásszint- és a véleményváltozási adataikat és megvizsgálom, hogy a diskurzus minősége (mezo szintű változó) befolyással van-e a tudásszint növekedésére és a véleményváltozásra. Elképzelhető, hogy nem találok szignifikáns, vagy robusztus eltérést, de ezzel együtt ez a kvalitatív (részben kvantitatív) elemző fejezet hasznosnak ígérkezik. Megvizsgálom a jelentős tudásszint növekedést és véleményváltozást produkáló csoportjait

és jellemzem őket státusz, cél és attitűd szerint. Feltételezem, a deliberáció hatása és annak tartóssága függ attól, hogy milyen társadalmi státusú a résztvevő, hogy eleve milyen céllal, milyen beállítottságokkal érkezik a deliberációs hétvégére. Azt várom, hogy jelentős eltérés mutatható ki a deliberációs hatásban a megkérdezett státusának jellemzői mentén is.

Az elemzés során a következő forrásokra támaszkodom. Egyrészt másodelemzem a Kaposvári Kistérség felnőtt lakosságának reprezentatív mintáján 2008-ban végzett survey (T1, N=1514) és a deliberatív hétvége résztvevői (T3, N=108) által kitöltött kérdőívek adatait. Ezen kívül felhasználok a deliberatív hétvégén rögzített audiovizuális anyagok, valamint a kiscsoportok moderátorainak beszámolóját, valamint az esemény média megjelenésének dokumentumait. Ezen kívül elemzem a 2009 nyarán a résztvevői csoport és az eseménytől távolmaradó kontrollcsoport (ismételt) megkérdezésekor (T4, N=186) felvett adatokat, mely kontrollcsoport az eredeti, reprezentatív minta almintája, s azok közül kerültek ki, akik jelezték, hogy eljőnnének az eseményre, de valamilyen oknál fogva mégsem jöttek el.

A kaposvári DP adatainak statisztikai elemzésével, másodelemzésével megkísérlem kimutatni, hogy a kaposvári DP kérdőívei nyomán mért tudás- és véleményváltozások mennyire tartósak, kontrollcsoport bevonásával kiszűrve egyéb külső tényezők torzító hatását. Az elemzés során kétváltozós mellett többváltozós statisztikai elemzés is indokolt, hiszen egyéb változókra kontrollálva sok kapcsolat jelentéktelennek bizonyulhat, vagy ellentétébe fordulhat át.

A tudásszint változásának mérésére a kérdőívekben kilenc (inf1-inf9), többféle választ felkínáló kérdést tettünk fel, melyek közül csak egy válaszlehetőség volt jó. Az attitűdök mérésére a kaposvári deliberatív közvélemény-kutatásban 5-7-10 fokú attitűdskálákat alkalmaztunk, melynek kérdései arra vonatkoztak, hogy mennyire értenek egyet, támogatnak, vagy elleneznek valamely attitűdtárgyat, melyek a foglalkoztatás, munkanélküliség, munkahelyteremtés folyamataira vonatkoztak. A véleményváltozást azzal az elmozdulással

mérem, amelyet a deliberáció előtti és utáni válaszok mutatnak. Kutatásomban az ismeretszint- és attitűdváltozást tekintem függő változónak, s a deliberációs folyamatban résztvevők szocio-demográfiai jellemzői mentén mért attitűdváltozásokat fogom nyomon követni.

A véleményváltozások mérésére ordinális szintű változók esetén nem-paraméteres próba használata célszerű, hiszen ez nem feltételezi az adatok normáeloszlását, és jobban kezeli a kis elemszámot. Nominális mérési szintű változók esetén keresztábra elemzést használok, chí-négyzet próbával tesztelem a különbségek szignifikanciáját. Véleményváltozások hátterét és típusát tekintve regressziós modellel azt vizsgáljuk, hogy kik változtatták meg véleményüket. Az összefüggések mérése chí-négyzet próbával, a csoportok elemzése szocio-demográfiai változók mentén valósul meg. A véleményváltozás magyarázata során célunk az egyéni véleményváltozás mértékének és irányának magyarázata. Magyarázó változóink a tudásszint változása és az átlagos csoportvélemény változása, s aggregált függő változónk policy kérdésekből áll. Kísérleti és kontrollcsoport változásának összehasonlítása során a beavatkozás, azaz a deliberáció hatására vagyunk kíváncsiak. A deliberációban részt vett csoportot tekintjük kísérleti, s az azonos elemszámú, a deliberációból kimaradó csoportot kontroll csoportnak.

A deliberáció folyamatát és annak eredményeit tehát nemcsak kvantitatív, hanem kvalitatív módszerek segítségével is elemezni szükséges, hiszen a survey adatok elemzése kiegészítve kvalitatív elemzési technikákkal lehetőséget adnak mögöttes tartalmak alaposabb megismerésére. Tekintettel arra, hogy a kaposvári kutatás résztvevőinek véleményére legnagyobb hatással a kiscsoportos beszélgetések voltak, elemeznünk kell a csoportdinamikai mechanizmusokat, valamint a diskurzus minőségét, mely beszédminőségi elemzés, a minőség kvantifikálása árnyalja, kiegészíti a kvantitatív elemzések eredményeit.

2. Az értekezés eredményei

Sok kritika éri a deliberatív társadalmi modell alkalmazhatóságát, a deliberációt övező vitát ki kell egészíteni empirikus tesztelésekkel. A deliberatív módszer számos előnyt kínál, de ez szintén számos problémát vet fel. Áttekintve a deliberáció tárgyában született, empirikus eredményeket bemutató tanulmányokat, úgy látszik, relatíve kevés kvantitatív és érvényes elemzés született, még sok nyitott kérdés van, nem tudjuk például, igazából hogyan működik maga a deliberáció. Sokan úgy találták, a vélemények gyakran megváltoznak a deliberáció hatására, de „a legtöbb empirikus elemzés nem magyarázza a véleményváltozások mintázatát, nem indokolja a változás hiányát.” (Barbaras 2004: 688)

A DP protokoll szerint annak meghatározására, hogy a véleményváltozások rövid, vagy hosszú távúak-e, utánkövetéses vizsgálat lefolytatása javasolt. Kontroll csoport bevonása egyidejűleg lehetővé teszi, hogy becsüljük a deliberáció és más tényezők hatását, mint például közbeszéd vagy válság. Hasonlóan a kaposvári DP résztvevők követéses vizsgálatához Dániában a megkérdezettek visszatértek a kezdeti véleményükhöz, emellett tartós tudásszint emelkedést mértek a résztvevők körében. (Hansen-Andersen 2004: 271-276) Tudásszint változás tekintetében a kaposvári vizsgálat szignifikáns és tartós változást mutat két fontos kitéttel. Egyrészt ez csak a szöveges itemek tekintetében igaz, hiszen a numerikus válaszokban nem történt növekedés rövidtávon. Kvalitatív és kvantitatív információknak eltérő befolyása lehet a résztvevők tudására. (Fishkin et al. 2009) Másodszor, hosszú távon a kontroll csoportban is növekedett az ismeretszint.

Míg a DP hatása leginkább a szöveges ismereteket tekintve mérhető, a helyi népszerűségi vett kontroll csoportban a kvantitatív információkra vonatkozó ismeretszint emelkedett. Az gondolható, hogy ez a krízis hatása volt: a munkanélküliségre vonatkozó számszerű adatok ismertté váltak. Ugyanakkor ebben az esetben növekedés volt tapasztalható

a DP résztvevők körében is. A különbségnek köze lehet a deliberációs vitákhoz és a minta korösszetételéhez. A DP minta önszelekciója révén az idősebb korosztályok felülreprezentáltak voltak a résztvevők között.

Ami az információs szintet illeti, mindent egybevéve szignifikáns, tartós növekedés mérhető a tudásszintben. Ugyanakkor ez a szint nem különbözik szignifikánsan a kontroll csoportban mérttől. Ami eltérő, az a változás típusa: a DP résztvevők kvalitatív, a kontroll csoport pedig a kvantitatív munkanélküliségre vonatkozó információkról tudott többet.

Ami az attitűdváltozásokat illeti, öt itemből kettő esetében egyáltalán nem történt változás, minden harmadik esetében kizárólag rövid távú változás történt. Húsból kettő esetében volt a hatás hosszú távú a DP hatásának köszönhetően. Két tétel ideológiailag is érzékeny volt: nagyobb arányú újraelosztás EU-s szinten, és a piacok nyitása a verseny számára.

A kaposvári utánkövetéses vizsgálat eredményei szerint a deliberatív közvélemény-kutatás az emberek véleményére kisebb, tartós hatással van. Rövidtávon, közvetlenül az esemény után a résztvevői ismeretszint szignifikánsan nőtt és számos kérdésben megváltoztak vélemények, mások mellett például sokkal toleránsabbak lettek a munkanélküliséggel kapcsolatban és a véleményük kiegyensúlyozottabbá vált. Lelkesedéssel értékelték az eseményt, és úgy érezték, a jövőben szívesebben vesznek részt közéleti vitákban. Egy évvel később, hosszútávon a mért hatások legtöbbször eltűnt: résztvevői tudásszint és a legtöbb véleményváltozás nem különbözik a kontroll csoporttól, miközben az esemény értékelése szempontjából – jóllehet pozitív maradt a legtöbb dimenzióban – kevésbé lelkes véleményeket fogalmaztak meg.

3. Következtetések összegzése

Eredményeink szerint a deliberatív közvélemény-kutatás nem alkalmas a véleményének hosszú távú megváltoztatására. Azok számára, akik a participatív demokrácia formáival kívánnak kísérletezni, ez talán nem a legjobb hír, de hozzájárulás lehet a döntéshozatali technikák fejlesztéséhez. Még ha rövidtávon is, de a módszer eredményesen hozzájárulhat az állampolgárok jobb informálásához, rövidtávon megnövelheti a laikusok közügyekben való részvételi szándékát. Hasznos lehet fontos döntések előtt azáltal, hogy segítheti ellensúlyozni a szavazási eljárások és más, döntéshozatali formák két fő problémáját, az ignoranciát és az érdektelenséget. Jobban informált és motivált állampolgárok szívesebben vesznek részt hasonló eseményeken. Még egy további szempont van, amit érdemes alaposan tanulmányozni: a DP nem csak a tudás megszerzéséről és az érvelésről szól. Az érzelmeket, a történeteket szintén számításba kell venni. A mi kutatásunkban az esemény érzelmi dinamikájának mellékhatása többnyire pozitív volt: nőtt a tolerancia, a bizalom szintje, még ha temporálisan is, és több bizonyítékra van szükségünk, ha mindig, vagy tipikusan ez történik. Úgy tűnik, hogy az érvelés és az informálódás segíti a kiegyensúlyozott vélemények kialakítását. De annak tanulmányozására még szükség van, hogy az esemény emocionális dinamikája hogyan befolyásolja a szenvedélyek többségét és a véleményformálókat rövid- és hosszútávon.

Tehát, bár a DP-k célja a változás, mely gyakran be is következik, a véleményváltozás mikéntjéről, és ebben a csoporthatások, és a deliberáción kívüli hatások szerepéről mostanáig kevés tudással rendelkezünk. Az eredmények áttekintése fényében én azt gondolom, a „negatív eredmény” a legérdekesebb, az, hogy a DP, úgy tűnik, nem a leghatékonyabb eszköze a tartós véleményváltozásnak. Ez egyfelől csalódás lehet, ugyanakkor

megfigyeléseink mindenképpen hozzájárulnak a deliberatív folyamatok jobb megértéséhez és a módszertant övező esetleges illúziókkal való leszámolásához.

Mindezek alapján felmerülhet a kérdés, hogy a deliberatív közvélemény-kutatást tekinthetjük-e, tekintsük-e tartós véleményváltozást indukáló eszköznek. Az eredmények ismeretében azt gondolom, hogy ezt a módszert inkább a deliberált közvélemény megismerése eszközének tekintsük és csak mellékesen olyan módszernek, amellyel tartós közvélemény-változást lehet elérni. Utóbbi esetben félok, hogy olyan peremfeltételeknek kellene megfelelnünk, mint például a helyes vagy kívánatos közvélemény meghatározása, ami nagy valószínűséggel már nem kutatói feladat.

4. Főbb hivatkozások

Bächtiger et al (2009): The Discourse Quality Index Approach to Measuring Deliberation In Carson, L. – Gastil, J. – Lubenski, R. – Hartz-Karp, J . (eds) The Australian Citizens' Parliament and the Future of Deliberative Democracy? College Park

Barbaras, Jason (2004): How Deliberation Affects Policy Opinions, American Political Science Review Vol. 98 No. 4 November pp 687–701

Bessette, J M. (1980) Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government. in How Democratic is the Constitution? Washington, D.C., AEI Press. pp. 102–116.

Dryzek, J. S. – Sass, J. (2011): Deliberative Cultures, Workshop on the Frontiers of Deliberation, ECPR Joint Session, StGallen April 12-17, 2011

Dryzek, J. S. (1990): Discursive Democracy, Cambridge, UK: Cambridge University Press

Dutwin, D. (2002): Can People talk politics? A Study od Deliberative Democracy, Unpublished Doctoral Dissertation, University of Pennsylvania, Philadelphia

Elster, J. (ed. 1998): Deliberative Democracy. Cambridge, UK, Cambridge University Press

Enyedi, Zs. (2009): A népakarat dilemmái. Századvég Kiadó, Budapest

Felkai, G. (1993): Jürgen Habermas, Áron Kiadó, Budapest

Fishkin, J. S. (1991): Democracy and deliberation: New directions for democratic reform, Yale University Press

Fishkin, J. S. (et. al. 2007): Consensus and polarization in small group deliberations, 2007/8/30, annual meeting of the American Political Science Association, Chicago, IL

Fishkin (et al.) (1992): Democracy and Deliberation: New Directions for Democratic Reform, 1992/10/1, The Newsletter of PEGS, 2/3/17-19, Penn State University Press

Fishkin, J. S. - Ackerman, B. (2003) Deliberation Day. In: Fishkin, J. S. – Laslett, P. (ed.): Debating Deliberation Democracy, Blackwell

Fishkin, J. S. (1995) The Voice of the People. Public Opinion and Democracy. Yale University Press, New Haven and London

Fishkin, J. S. (2004) Deliberative Polling[®]: Toward a Better-Informed Democracy, Stanford University: Center for Deliberative Democracy

Fishkin, J. S. - Laslett, P. (eds. 2005): Debating Deliberative Democracy, Blackwell, Malden, MA.

Fishkin, J. S. – Luskin, R. (1999): Bringing deliberation to the democratic dialogue, 1999/8/1, The poll with a human face: The National Issues Convention experiment in political communication, 3-38.pp

Fultner, B. (ed.) (2011): Jürgen Habermas: Key Concepts. Acumen Press

Gastil, J. – Levine, P. (ed.) (2005): The Deliberative Democracy Handbook, Jossey – Bass

Golding, P. (1994): Telling Stories: Sociology, Journalism and the Informed Citizen, EJC, Vol. 9. No. 4. 461-484.

Habermas, J. (1998): On the Pragmatics of Communication, Cambridge Polity Press

Habermas, J. (1996): Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge: MIT Press.

Hansen, K. M. – Andersen, N. (2004) Deliberative Democracy and the Deliberative Poll on the EU. In: Scandinavian Political Studies, Vol. 27, No. 3. 2004. pp. 261-286.

Janis, Irving L. (1982): Groupthink: Psychological Studies of Policy Decisions and Fiascoes. Second Edition. New York: Houghton Mifflin

King, M. (2009): A Critical Assessment of Steenbergen et al Discourse Quality Index, Roundhouse: A Journal of Critical Theory and Practice 1 2009 online: www.essl.leeds.ac.uk/roundhouse pp 6-7.

Kis, J. (2000) Alkotmányos demokrácia. INDOK, Budapest

Landwehr, C. – Holzinger, K. (2010): Institutional Determinants of Deliberative Interaction, European Political Science Review 2. 2010. 373-400 pp.

Lengyel, Gy. - Göncz, B.- Vépy-Schlemmer, É. (2011) Temporary and lasting effects of a deliberative event: the Kaposvár experience, Paper Presented at the Workshop on Frontiers of Deliberation, ECPR Joint Sessions, St.Gallen, April 12-17, 2011.

Lengyel, Gy. (ed.) (2009) Deliberative Methods in Local Society Research, Budapest, ÚMK

Luskin, R. C. – Fishkin, J. S. (1998): Deliberative Polling, Public Opinion, and Democracy: The Case of the National Issues Convention. Paper presented at the annual meeting of the American Political Science Association, Boston, MA, September 2-6.

Luskin, R. C. – Fishkin, J. S. (2002): Deliberation and “Better Citizens” Paper presented at the annual joint session of workshop of the European Consortium for Political Research, Turin, Italy - <http://cdd.stanford.edu/research/papers/2002/bettercitizens.pdf>

Mansbridge, J, (et al.) (2010): The Place of Self-Interest and the Role of Power in Deliberative Democracy. In. Journal of Political Philosophy, 64–100.

Morrell, M. E. (2010): Empathy and Democracy: Feeling, Thinking and Deliberation University Park: Pennsylvania State University Press

Muntz, D. (2006): Hearing the Other Side. Deliberative Versus Participatory Democracy, 2006, Cambridge UP.

Nijstad, B. A. (2000): How the Group Affects the Mind, ICS

Olson, M. (1965) The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups, Harvard University Press

Örkény, A. – Székely, M. (2007) Magyar Agora. Deliberatív közvélemény-kutatás a magyarországi romák és nemromák viszonyáról. ELTE TáTK, Budapest

Petty R. E. – Cacioppo J. T. (1984): The Effects of Involvement on Responses to Argument Quantity and Quality: Central and Peripheral Routes to Persuasion, *Journal of Personality and Aocial Psychology* 1984 Vol 46 No 169-81

Polletta, F. – Lee, J. (2006): Is Telling Stories Good for Democracy? Rhetoric in Public Deliberation after 9/11. *ASR*, Vol. 71. No. 5. pp. 699-723.

Price, V. F. – Neijens, P. (2007): A deliberatív közvélemény-kutatás. In: Média, nyilvánosság, közvélemény. Szöveggyűjtemény. Szerk. Angelusz Róbert, Tardos Róbert, Terestyéni Tamás. Gondolat, Budapest, 698–732

Ryfe, M. G. (2006): Narrative and Deliberation in Small Group Forums, *Journal of Applied Communication Research*, Vol. 34, No. 1, February 2006, pp. 72-/93

Schäfer, A. (2010): The Micropolitics of Decision-making – A Conceptual Framework for the Analysis of Parliamentary Discourse, Paper prepared for the 3rd ECPR Graduate Conference, Dublin, 30 August to 1 September 2010

Síklaki István (2006) Vélemények mélyén. A fókuszcsoport, a kvalitatív közvélemény-kutatás alaplómódszere. Budapest: Kossuth Kiadó

Steenbergen, M. R. et al. (2003): Measuring Political Deliberation: A Discourse Quality Index, *Comparative European Politics*, 2003, 1. 24-48, Palgrave Macmillan Ltd. www.palgrave-journals.com/cep

Steiner, J (2012) The Foundation of Deliberative Democracy. Empirical Research and Normative Implications, Cambridge University Press, Cambridge

Steiner, J. (et al.) (2004) Deliberative Politics in Action. Analyzing Parliamentary Discourse, Cambridge University Press, Cambridge

Stromer-Galley, Jennifer (2007): Measuring Deliberation's Content: A Coding Scheme, Journal of Public Deliberation: Vol. 3: Iss. 1, Article 12. Available at: <http://www.publicdeliberation.net/jpd/vol3/iss1/art12>

Surowiecki, J. (2007): A tömegek bölcsessége, Napvilág Kiadó, Budapest

Thomson, D F. (2008): Deliberative democratic Theory and Empirical Political science, Annual Review of Political Science 11 2008 503-4.

Vicsek Lilla (2011) What can deliberative polling® learn from focus group methodology? című előadás, elhangzott Lengyel György tiszteletére rendezett konferencián, BCE

Zaller, J. R. (1993) The Nature and Origins of Mass Opinions. Cambridge University Press, Cambridge

Zentai István (1999): A meggyőzés csapdái. Budapest, Typotex

Zimbardo, P. G. – Leippe, M. R. (1991): Psychology of Attitude Change and Social Influence, McGraw-Hill Publishing Company

5. A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Vépy-Schlemmer Éva Rita (2009): Citizens Jury on Education and Unemployment. In: Lengyel György (szerk.): Deliberative Methods in Local Society Research. Új Mandátum Kiadó, Budapest. p. 175-191.

<http://www.etk.uni->

[corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/tarsadalomtudomanyi/szti/etk/VSE.pdf](http://www.etk.uni-corvinus.hu/fileadmin/user_upload/hu/tanszekek/tarsadalomtudomanyi/szti/etk/VSE.pdf)

Éva Vépy-Schlemmer (et al.) (2012): Temporary and lasting effects of a Deliberative Event: the Kaposvár Experience In. Andrew Ryder – Zoltán Szántó (ed.) (2012): Social Resources in Local Development –Conferen Proeedings, BCE, Budapest, 43-67.p.

<http://web.unitn.it/files/download/24837/ryder-szantoconferencev2.pdf>

Vépy-Schlemmer Éva (et al.) (2015): Chapter Seven: Temporary and Lasting effects of a Deliberative Event. The Kapsvar Experience Centre for Deliberative Research, Warsaw, in Print

Vépy-Schlemmer Éva (2015): A deliberatív diskurzus minősége, In. JelKép, Megjelenés alatt